

Dr. Ranschburg Jenő: A serdülés gyötrelmei

(részlet)

Előszó

Szerencsére még ma is szép számmal akadnak olyan családok, amelyekben a gyermeknevelés első tíz esztendeje viszonylag harmonikusan, említésre érdemes problémák nélkül zajlik. A serdülés éveit különösen ezekben a családokban okoznak – vagy okozhatnak – riadt meglepetést. A gyermek, akivel eddig nem volt semmi komoly baj, és aki a szülői értékeket és normákat – ha olykor meg is szegte azokat – olyan alapvető igazságokként kezelte, amelyek nem szorulnak bizonyításra, most hirtelen dacossá és gyanakvóvá válik. Bizalmatlan lesz, elszaporodnak az érthetetlen lázongások, a dühös kitörések, és az olyan „játszmák”, amelyeknek nyilvánvaló célja a szülő gyengeségének, hiteltelenségének – egyszóval alkalmatlanságának – bizonyítása. Vajon miért viselkedik így ez a gyerek? – kérdi aggódva a szülő, magam pedig rendszeresen tapasztalom, hogy a nézeteltérések – valamikor a serdülés kezdetén – általában igen „banális”, hétköznapi problémákat takarnak; a szülő számára egyszerre csak gondot jelent kisfia vagy kislánya külső megjelenése (öltözködése, hajviselete, tisztasága), elkeseríti a gyerek lustasága, otthoni rendetlensége, hanyatló iskolai teljesítménye, és egyre jobban aggódik a „rosszul megválasztott” barátok miatt is. Ezek a konfliktusok a legtöbb olyan családban előfordulnak, amelyben 11-15 esztendőss serdülő él, ugyanakkor azt tapasztalom, hogy a tizenéves kor második felében az éles csaták nagyon sokszor enyhülni kezdenek, és a periódus végére gyakorlatilag jelentéktelenné válnak. Vajon mi a magyarázata annak, hogy egyes családokban ezek a serdülőkor kezdetén jelentkező feszültségek az évek múltával automatikusan „lecsengenek”, más családokban viszont kiéleződnek, és a szülő-gyermek kapcsolat végleges romlásához is elvezethetnek?

Nem szabad elfelejtenünk, hogy a szülő és a gyerek nézőpontja, amellyel a konfliktust kiváltó helyzeteket szemlélik, jelentősen eltér egymástól. A szülő nézőpontja ugyanis alapvetően morális színezetű: úgy érzi, felelősséggel tartozik gyermekéért, és az a kötelessége, hogy informált legyen kisfia vagy kislánya minden fontos percéről, megteremtve – és életben tartva – azokat a szabályokat, melyeknek keretei között a „kritikus tinédzserkor” lehetőleg problémamentesen és veszélytelenül zajlik. Ugyanakkor a serdülő – bezárva saját függetlenségi háborújának szintén egyoldalú nézőpontjába – hajlamos arra, hogy a zsörtölődő szülőt betolakodónak tekintse; olyan „ellenfélnek”, aki akadályozza őt döntési és választási szabadságában, és sorozatosan megsérti frissen körvonalazódó személyiségi jogait! Az évek múlnak, és – ha minden jól megy – a függetlenségéért küzdő fiatal fokozatosan kilép az „engedelmes gyermek” szerepköréből, ahogy a szülő is elveszíti dominanciáját: a klasszikus szülő-gyermek viszony egyre jobban emlékeztet két autonóm – azonos jogokkal rendelkező – ember szeretetteljes, meleg kapcsolatára. Tanár úr, hol rontottam el? – kérdezi a szülő, amikor úgy érzi, serdülő lánya vagy fia kibújni igyekszik a keretek közül, melyek között eddig nevelkedett. – Még nem rontott el semmit – felelem –, de most, ha nem vigyáz, könnyen elronthatja. A serdülés ugyanis krízis: a pubertásban jelentkező új igények szétzúzzák a kisiskoláskor viszonylagos harmóniáját, és a gyereket újfajta érdeklődések, elsősorban a társakkal megosztható titkok húzzák a családon kívüli világ felé. Önálló, autonóm emberré szeretne válni, és úgy érzi, ebben a törekvésében mindenekelőtt a szülők akadályozzák őt.

A szülők, akik évek hosszú során át arra nevelték, hogy „idegen”, mások által megformált szabályokhoz, normákhoz alkalmazkodjon, és akik most is ragaszkodnak ezeknek a szabályoknak az érvényességéhez. A szülői levelek, amelyeket ebben a kötetben – a

szerkesztő segítségével – összegyűjtöttem, szinte egytől egyig a szülő elbizonytalanodásáról tanúskodnak. „Engedjem el? Hagyjam, hogy letérjen az ösvényről, amelyen eddig vezettük őt, és a saját útját járja?” Vagy éppen ellenkezőleg: „Legyek következetes és szigorú?” Ne törődjek a naponta ismétlődő jelenetekkel, és ragaszkodjam az elvekhez, szabályokhoz, melyek korábban is érvényben voltak a családban?” Válaszaimban mindig arra törekedtem, hogy a segítséget váró szülő megérezze: mindkét szélsőséges „megoldás” hibás. Ha elengedi serdülő gyereke kezét, ez komoly felelőtlenség, és beláthatatlan veszélyek forrása lehet. Hiszen a tizenéves – bármennyire szeretne autonóm felnőtt lenni – még gyerek! Ha úgy érzi, nincsenek szabályok és normák (vagyis azt tehet, amit akar), olyanná válhat, mint az elszabadult hajóágyú: ide-oda csapódik, és jóvátehetetlen károkat okozhat önmagának és környezetének egyaránt. Ha viszont „katonai szigorral” kötjük őt a család mindennapi életének előírásaihoz, a gyerek akár fel is lázadhat. Előfordulhat, hogy elszökik otthonról, mert összetéveszti a fizikai távollétet a lélek függetlenségével. Úgy szoktam fogalmazni: a serdülőnek saját családjában „alkudozási pozíciója” van! A szülőnek el kell fogadnia, hogy a gyerek időnként megpróbálja „lesírni” egy-egy szabály aktuális érvényesülését, sőt lehetővé kell tennie, hogy az alku időnként eredményes legyen. De szabályoknak – nyomatékos szabályoknak! – lenniük kell, hiszen a nem létező szabályokról folytatott alkudozás szintiszta machiavellizmus. Szinte elkerülhetetlen, hogy a családban, amelyben tizenéves gyerek él, megjelenjenek a feszültségek. Szeretném azonban, ha az olvasó tudná: ha a szülő megőrzi türelmes és szeretetteljes nyitottságát gyakran bizony idegesítően kamaszodó gyermeke felé – miközben szelíd következetességgel ragaszkodik a család legfontosabb normáinak betartásához –, valódi „rebellióra”, a szülőtől való drámai elszakadásra nem kerül sor. A serdülés végén ugyanis, amikor a fiatal megfogalmazza, és pszichológiai értelemben szeparálja önmagát, óhatatlanul felébred benne a vágy a harmónia helyreállítására. Már nem idegesítik többé azok a szokások, elvek, hangsúlyok, mozdulatok, melyek korábban irritálták őt, és a szülői normákat, értékeket, melyek sikerrel vészelték át a serdülőkori szupervíziót, a fiatal – most már magasabb szinten – saját értékeivé avatja.

Ranschburg Jenő